

Марія СТАДНІЙЧУК,
orcid.org/0000-0002-9496-7401
аспірантка кафедри дошкільної освіти
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна) m.stadniichuk.asp@kubg.edu.ua

ДІАГНОСТУВАННЯ РІВНІВ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ТРЕТЬОГО РОКУ ЖИТТЯ

У статті звернено увагу на важливість розвивати творчі здібності дітей третього року життя відповідно до їхніх психологічних особливостей на протязі інтенсивному інтелектуальному розвитку. Також акцентовано на недостатньому висвітленні питання діагностування рівнів розвитку творчих здібностей дітей цієї вікової категорії у науковій літературі.

Виокремлено та схарактеризовано критерії розвитку творчих здібностей дітей третього року життя: емоційний та діяльнісний. Описано ознаки прояву показників емоційного критерію: здатність емоційно відгукватися на сенсорні подразники (колір, форму, розмір); на музику (отримує задоволення від прослуховування музичних творів тощо); на літературу (захоплюється, дивується або іншим чином виражає свої емоції); на мистецько-творчу діяльність (радіє успіху, у випадку невдачі повторює спробу тощо). Висвітлено ознаки прояву діяльнісного критерію: здатність проявляти активну зацікавленість у дослідженні різноманітних матеріалів для творчості; виконувати елементарні рухи під музику й взаємодіяти з шумовими музичними інструментами; виконувати елементарні театралізовані дії (наряджається, плескає в долоні, переживає за персонажів тощо). Виокремлено три рівні розвитку творчих здібностей дітей третього року життя: сатіальний (належний), латентний (прихований, здатний до прояву) та ювенільний (нерозвинений).

Акцентовано на спостереженні у звичному докльлі як на основному методі збору необхідної інформації про дітей раннього віку. Описано діагностувальний інструментарій: додаткові завдання для визначення рівнів розвитку творчих здібностей дітей третього року життя. Висвітлено результати вивчення рівнів розвитку творчих здібностей дітей третього року життя експериментальних груп дітей раннього віку закладів дошкільної освіти. Констатовано, що у дітей переважає латентний (прихований, здатний до прояву) рівень.

Ключові слова: діагностика, діти третього року життя, розвиток, творчі здібності, критерії, показники, рівні.

Mariia STADNIICHUK,
orcid.org/0000-0002-9496-7401
Postgraduate student at the Department of Preschool Education
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
(Kyiv, Ukraine) m.stadniichuk.asp@kubg.edu.ua

DIAGNOSTICS OF LEVELS OF DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF THIRD-YEAR-OLD CHILDREN

In the article, the author focuses on the importance of developing the creative abilities of third-year-old children in accordance with their psychological characteristics, as opposed to intensive intellectual development. The author also points to the insufficient coverage of the issue of diagnosing the levels of development of creative abilities of children of this age category in the scientific literature.

The author identifies and characterizes the criteria for the development of creative abilities of children of the third year of life: emotional and activity. The article describes the indicators of the emotional criterion: the ability to react emotionally to sensory stimuli (color, shape, size); to music (likes to listen to music, etc.); to literature (admires, is surprised, or otherwise expresses emotions); to artistic and creative activities (rejoices at success, repeats the attempt in case of failure, etc.). The article also highlights the signs of manifestation of the activity criterion: the ability to show an active interest in exploring various materials for creativity; performing elementary movements to music and interacting with noise musical instruments; performing elementary theatrical actions (dressing up, clapping hands, worrying about characters, etc.). Three levels of development of the creative abilities of children of the third year of life are distinguished: satial (sufficient), latent (hidden, capable of manifestation) and juvenile (undeveloped).

The author emphasizes observation in the familiar environment as the main method of collecting the necessary information about young children. He described the diagnostic instruments: additional tasks for determining the levels of development of children's creative abilities in the third year of life. The article highlights the results of studying the levels of development of creative abilities of children of the third year of life in experimental groups of kindergartens. It is stated that children have a latent (hidden, capable of manifestation) level.

Key words: diagnostics, children of the third year of life, development, creative abilities, criteria, indicators, levels.

Постановка проблеми. Питання розвитку творчих здібностей дітей є актуальним в сучасному суспільстві: в пріоритеті створення чогось нового, а не відтворення давно існуючого. На важливість раннього дитинства для всього подальшого розвитку звернено увагу Концепцією освіти дітей раннього та дошкільного віку, затвердженої Президією Національної академії педагогічних наук України (протокол № 1-2/8-119 від 18.06.2020 р.): пришвидшення інтелектуального розвитку призводить до виснаження дитячого організму (Концепція розвитку, 2020). Державним стандартом дошкільної освіти, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України № 33 від 12.01.2021 р. пріоритетним визначається ураховання задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних психічних і фізичних можливостей дитини в найбільш оптимальній для кожної дитини формі (Державний стандарт, 2021). Виокремлені шляхом аналізу наукової літератури психологічні особливості дитини третього року життя (формування самосвідомості як результат розуміння своїх можливостей; активний розвиток мовлення, надмірна емоційність та чутливість; підвищений інтерес до довкілля не з позиції споглядання, а з позиції дії (нерозривний зв'язок сприймання і дії), є сприятливими передумовами для розвитку творчих здібностей. Проте, питання діагностування рівнів розвитку творчих здібностей дітей третього року життя та інструментарію для цього в науковій літературі висвітлено недостатньо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У царині наукових праць привертають увагу ті, що стосуються психологічного аспекту розвитку дитини: І. Білої, І. Беха, Т. Гурковської, О. Кочерги та інших. В контексті дослідження проблемного питання представляє інтерес доробок С. Васильєвої, Н. Гавриш, В. Рагозіної: вчені виокремили та схарактеризували критерії та показники художньо-естетичного розвитку дитини раннього віку (в образотворчій діяльності), звернули увагу на емоційну складову під час взаємодії дитини з різноманітними матеріалами для творчості та діяльнісн: наявність «елементарних ручних умінь» (Васильєва, Гавриш, Рагозіна, 2021). Підтримуємо таку позицію науковців щодо єдності емоційної та дієвої компоненти. Питання діагностики розвитку дитини раннього віку, зокрема параметри

вивчення художньо-естетичного напрямку, цікавило О. Гнітій, І. Макаренко, Л. Федорович (Гнітій та ін., 2008).

Метою статті є характеристика критеріїв, показників та рівнів розвитку творчих здібностей дітей третього року життя, а також висвітлення результатів вивчення рівнів розвитку творчих здібностей дітей третього року життя закладів дошкільної освіти, які є учасниками експериментального дослідження.

Виклад основного матеріалу. Дитина третього року життя емоційно сприймає довкілля: захоплюється, дивується, злиться, радіє тощо. Послугуємося науковими наративами Т. Гурковської про те, що для дитини цієї вікової категорії є характерним поєднання емоційного й дієвого ставлення до світу (Гурковська, 2011). Поведінка дитини є ситуативною, емоції – ширими та спонтанними. Аналіз наукової літератури та вивчені психологічні особливості дитини третього року життя, дозволили виокремити два критерія розвитку творчих здібностей дитини третього року життя: емоційний та діяльнісний. Показники, як складові цих критеріїв, схарактеризовані у таблиці 1.

Кількісну оцінку розвитку творчих здібностей дітей третього року життя пропонується реалізувати за рівнями, змістовні характеристики яких сформовані на основі аналізу й узагальнення наукових підходів О. Семенова й О. Половіної (Семенов, 2017; Половіна, 2024):

- сатіальний (від лат. satialis – насичений) – належний, достатній;
- латентний (від лат. latentis – прихований) – прихований, здатний до прояву;
- ювенільний (від лат. juvenilis – юний) – незрілий, нерозвинений.

Сатіальному рівню емоційного критерію визначено такі характеристики:

1) дитина емоційно відгукується на кольори, форму, фактуру, що проявляється як вербально (словесні вигуки), так і невербально (рухи тіла, жести, міміка: усмішка на обличчі, подив, захоплення) тощо;

2) дитина емоційно реагує на музику, отримує задоволення від прослуховування музичних творів, що проявляється вербально (вигуки, підспівування та ін.) та невербально (усмішка, підтанцювання та ін.);

Критерії та показники розвитку творчих здібностей дітей третього року життя

Критерій	Ознака прояву показника
Емоційний критерій	Здатність емоційно відгукуватись на сенсорні подразники: колір, форму, розмір, фактуру тощо.
	Здатність емоційно відгукуватись на музику.
	Здатність емоційно відгукуватись на казки, вірші, які читає дорослий.
	Здатність емоційно реагувати на мистецько-творчу діяльність.
Діяльнісний критерій	Здатність проявляти активну зацікавленість у дослідженні матеріалів для творчості, вивчати їх властивості та можливості.
	Розвинена моторика та координація.
	Здатність виконувати рухи під музику, взаємодіяти з шумовими музичними інструментами.
	Здатність виконувати елементарні театралізовані дії.

3) дитина емоційно реагує на казки, вірші, які читає дорослий, що проявляється вербально (вигуки, звуконаслідування, повторення окремих слів тощо) й невербально (усмішка, подив, захоплення на обличчі, тикання пальчиком в ілюстрацію, плескання в долоньки, імітація рухів персонажів (тварин) тощо);

4) під час мистецько-творчої діяльності дитина радіє власному успіху, а у випадку невдачі не засмучується, а повторює спробу (наприклад, під час малювання штампом, робить відтиск не один раз, а декілька й радіє (виголошує щось, посміхається, прагне схвалення або дивується, розводить ручками, тисне пальчиком у поверхню, коли відтиск штампом не вийшов і повторює спробу).

Ознаки латентного рівня відрізняються від ювенільного тим, що дитина емоційно відгукується на певну діяльність лише після стимуляції (мотивації) дорослим у вигляді спільних дій, вербального заохочення. Під час цього пізнавальний інтерес може тривати досить короткий проміжок часу й дитина дуже швидко переключається на інші подразники. Під час мистецько-творчої діяльності емоції щодо успіху чи невдачі слабо виражені, дитина короткий проміжок часу звертає увагу на результати власної діяльності й дуже швидко втрачає інтерес до них.

У дітей, які мають ювенільний рівень розвитку творчих здібностей емоційний відгук на діяльність носить епізодичний характер (поодинокі випадки), а пізнавальний інтерес навіть після мотивації дуже слабо проявляється. Дитина може демонструвати негативні емоції, наприклад, плач, істеричу; зовсім не реагувати на музику або реагувати криком, закривати вуха долоньками, демонструючи небажання слухати; закривати книгу (не бажати, щоб їй читали); бути байдужою до мистецько-творчої діяльності.

Сатіальний рівень діяльнісного критерію схарактеризовано таким чином:

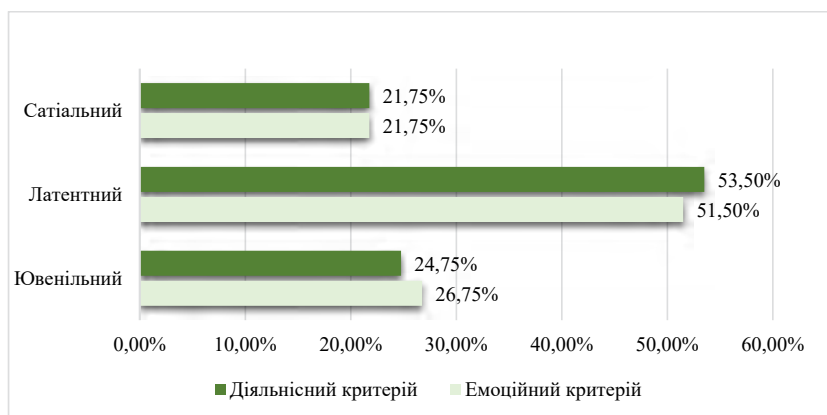
1) дитина проявляє активну зацікавленість у дослідженні матеріалів для творчості, вивчає їх властивості та можливості (наприклад хватає олівець і починає ним «калякати», натискає долонькою на пластичний матеріал, перебирає в руках матеріал для елементарного конструювання);

2) у дитини наявні елементарні вміння для мистецько-творчої діяльності: розвинена моторика та координація (дитина малює крапки, лінії, кривульки, будь-які «каляки-маляки» пальчиком, долонькою, олівцем, крейдою, будь-чим, що може залишати слід на поверхні; виконує елементарні дії з матеріалом для ліплення тощо);

3) дитина виконує елементарні рухи під музичний супровід, взаємодіє з шумовими музичними інструментами (брязкальцями, маракасами або виготовленими дорослим інструментами з будь-чого, що може викликати звук, або використовує будь-яку поверхню, щоб «добути» звук, наприклад стукає кришками від каструль, ложками тощо);

4) дитина виконує елементарні театралізовані дії, як от: наслідує мімікою, голосом, жестами діє персонажів, про яких розповідає або читає дорослий; одягає костюми або будь-які атрибути для театралізованої діяльності; грається з різними видами театру; заколисує ляльку під час гри; копіює жестами, мімікою, рухами, голосом близьких дорослих; переглядаючи театралізовану виставу, плескає у долоні, переживає за персонажів, що проявляється вербально й невербально.

Латентному рівню відповідає тимчасова зацікавленість матеріалами для творчості, швидка втрата інтересу до дослідження їх властивостей навіть після мотивації дорослим; труднощі з моторикою та координацією; швидка втрата інтересу до музики, до театралізованої діяльності (напри-

Рис. 1. Результати діагностики рівнів розвитку творчих здібностей дітей третього року життя експериментальних груп

клад, дитина навіть після стимуляції дорослим дуже короткий проміжок часу виконує елементарні рухи під музику, взаємодіє з шумовими музичними інструментами). Ювенільний рівень характеризуємо як відсутність інтересу до матеріалів для творчості, елементарних вмінь мистецько-творчої діяльності.

Експериментальними базами дослідження стали групи дітей раннього віку 21 закладу дошкільної освіти (20 державних й 1 приватного) з різних областей України: Сумської, Дніпропетровської, Полтавської, Рівненської, Волинської, Івано-Франківської, Закарпатської, Київської та м. Києва. Основним засобом збору інформації вихователями про дітей було спостереження у звичному для дитини оточенні.

Вихователі груп дітей раннього віку орієнтовно протягом місяця спостерігали за дітьми та виконували додаткові діагностувальні вправи для визначення рівнів розвитку творчих здібностей. Наприклад, для визначення здатності дитини емоційно відгукуватись на сенсорні подразники: колір, форму, розмір, фактуру тощо, вихователям було запропоновано створити сенсорну скриньку, в яку покласти предмети різні за фактурою, розміром, формою, як от: маленький кубик, пір'їнку, кульки з фольги, шматок хутра тощо. Діти повинні були по черзі виймати предмет зі скриньки, а вихователі спостерігати за їхніми емоціями під час цього і фіксувати: предмет і взаємодія з ним викликали посмішку, здивування, роздратування тощо.

Здатність емоційно відгукуватись на музику перевірялась шляхом спостереження за дітьми під час прослуховування музичних творів та виконання музично-ритмічних вправ. Аналогічно відмічались емоції дітей під час читання літератури. Також важливими були реакції дітей на художньо-образотворчу діяльність. Зокрема, вихователям

було запропоновано розкласти на підготовленій поверхні предмети для такої діяльності: ватман, або залишки шпалер, або картон з-під упакування великогабаритного товару, олівці, фарби, штампи, цеглинки конструктора, зім'яті кульки з фольги тощо, і спостерігати за емоціями та діями дітей з такими предметами, як от: вигуки, посмішка, розведення ручками, тицання пальчиком у поверхню або швидке переключення на інші подразники у кімнаті, відсутність інтересу тощо. Моторика та координація вивчалась шляхом спостереження за тим, як дитина взаємодіє з пірамідкою, іграшками-вкладками, іграшками-годовничками тощо.

Діти також виконували діагностувальне завдання «Брязкальце»: взаємодіяли з саморобними брязкальцями, як от пластикова пляшка (0,5 л), наповнена різноманітними матеріалами (бусини, горішки, гудзики тощо). Здатність дітей виконувати елементарні театралізовані дії перевірялась під час перегляду різних видів театру та під час самостійної ігрової діяльності. Результати спостереження вихователі фіксували у відповідних документах.

За результатами спостереження та виконання діагностувальних завдань були отримані такі результати: сатіальний рівень емоційного та діяльнісного критеріїв – по 21,75%; латентний рівень емоційного критерію – 51,5%, діяльнісного критерію – 53,5%; ювенільний рівень емоційного критерію – 24,75%, діяльнісного критерію – 26,75%. Зведені результати за показниками обох критеріїв (емоційного та діяльнісного) представлені на рис. 1.

За показниками обох критеріїв переважає латентний рівень розвитку творчих здібностей дітей третього року життя, тобто прихований, але здатний до прояву.

Висновки. Отже, на основі аналізу наукової літератури та вивчення психологічних особли-

востей дітей третього року життя було схарактеризовано критерії, показники та рівні розвитку творчих здібностей дітей третього року життя. Вивчення рівнів розвитку творчих здібностей експериментальних груп показало, що переважна

більшість дітей мають прихований, але такий, що здатний до прояву, рівень. Можемо припустити, що формувальний етап експерименту забезпечить позитивну динаміку в розвитку творчих здібностей дітей третього року життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васильєва С., Гавриш Н., Рагозіна В. Виховання дітей раннього віку в закладах дошкільної освіти різних типів : монографія. Кропивницький : ІМЕКС-ЛТД. 2021. 226 с.
2. Гурковська Т. Супровід розвитку дітей раннього віку. Київ : Шкільний світ. 2011. 128 с.
3. Державний стандарт дошкільної освіти. наказ МОН України № 33 від 12.01.2021 р. Міністерство освіти і науки України. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
4. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку /укладачі Воронов В., Гавриш Н., Канишевська Л., Піроженко Т., Рейпольська О., Сисоєва С. Національна академія педагогічних наук України. Київ : ФОП «Ференець» В. Б. 2020. 44 с.
5. Половіна О., Новоселецька І. Готовність вихователів дітей раннього й дошкільного віку до створення кластерів артспілкувань. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2024. № 1 (78).С. 74–87. URL: <https://doi.org/10.28925/1609-8595.2024.1.6>
6. Семенов О. Теоретико-методичні засади формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника у позашкільному навчальному закладі : дис. док. пед. наук / Національна академія педагогічних наук України. Інститут проблем виховання. 2017.
7. Психолого-педагогічна діагностика розвитку дітей раннього дошкільного віку: Навчально-методичний посібник / За науковою редакцією Федорович Л. Укладачі Гнітій О., Макаренко І., Федорович Л. Кременчук: Християнська Зоря. 2008. 217 с.
8. Щоденник психолого-педагогічного спостереження і обстеження психофізичного розвитку дітей раннього дошкільного віку: Методичні рекомендації / За науковою редакцією Федорович Л.; укладачі Гнітій О., Макаренко І., Федорович Л. Кременчук: Християнська Зоря. 2008. 40 с.

REFERENCES

1. Vasyliieva, S., Havrysh, N., & Rahozina, V. (2021). Vychovannia ditei rannoho viku v zakladakh doshkilnoi osvity riznykh typiv: monohrafiia. [Education of young children in preschool education institutions of different types: a monograph] Kropyvnytskyi: IMEKS-LTD. 226 s. [In Ukrainian].
2. Hurkovska, T. (2011). Suprovid rozvytku ditei rannoho viku [Support for the development of young children] Kyiv: Shkilnyi svit. 128 s. [In Ukrainian].
3. Derzhavnyi standart doshkilnoi osvity. nakaz MON Ukrainy № 33 vid 12.01.2021 r. [The state standard of preschool education] – Ministry of Education and Science of Ukraine URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf [In Ukrainian].
4. Kontseptsiia osvity ditei rannoho ta doshkilnoho viku (2020). [The concept of early childhood and preschool education] Ukladachi Voronov, V., Havrysh, N., Kanishevska, L., Pirozhenko, T., Reipolska, O., & Sysoieva, S. – National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. Kyiv: FOP «Ferenets» V. B. [In Ukrainian].
5. Polovina, O., & Novoseletska, I. (2024). Hotovnist vykhovateliv ditei rannoho y doshkilnoho viku do stvorennia klasteriv artspilkuvan [Readiness of early childhood and preschool educators to create clusters of artistic communities] – Continuing professional education: theory and practice. 2024. 1 (78). 74–87. URL: <https://doi.org/10.28925/1609-8595.2024.1.6> [In Ukrainian].
6. Semenov, O. (2017). Teoretyko-metodychni zasady formuvannia tvorcho spriamovanoi osobystosti starshoho doshkilnyka u pozashkilnomu navchalnomu zakladi [Theoretical and Methodological Bases of Formation of Creatively Oriented Personality of Senior Preschooler in Out-of-School Educational Institution] – D. in Pedagogy, National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. Institute of Educational Problems. [In Ukrainian].
7. Psykholoho-pedahohichna diahnostyka rozvytku ditei rannoho doshkilnoho viku: Navchalno-metodychnyi posibnyk (2008). [Psychological and Pedagogical Diagnostics of Early Childhood Development: Study guide]. Za naukovoiiu redaktsiieiu Fedorovych, L. Ukladachi Hnitii, O., Makarenko, I., & Fedorovych L. Kremenichuk: Khrystyianska Zoria. 217 s. [In Ukrainian].
8. Shchodennyk psykholoho-pedahohichnoho sposterezhennia i obstezhennia psykhofizychnoho rozvytku ditei rannoho doshkilnoho viku: Metodychni rekomendatsii (2008). [Diary of psychological and pedagogical observation and examination of psychophysical development of children of early preschool age: Methodological recommendations]. Za naukovoiiu redaktsiieiu Fedorovych, L.; ukladachi Hnitii, O., Makarenko, I., & Fedorovych, L. Kremenichuk: Khrystyianska Zoria. 40 s. [In Ukrainian].